

Sed supra, & Lederis, suprā, fol. 240, pag. 2, esti ambo dicant hoc non esse omnino certum, idem determinate teneant, Arag. suprā, fol. 178, dist. 1. Navarr. suprā, 21, fol. 55. Salo supra, & alii.

15 Nota, quod Lederis, & Salo ibi dicunt, non teneri in integrum restituere, sed ad prudentis arbitrium: at Aragon, Salo, & Navarra ibi dicunt teneri in integrum, quia causam totius damni dedit efficaciter, & idque iniuste, quod vetius est, & credo non esse contra Sotum, & Lederis, hi enim bene dicunt non teneri restituere integrum illud lucrum celsans; poterat enim multis modis impediti, scilicet morte, morbo religiose, contraria voluntate ipsius, &c. & sic quantum valeat hoc lucrum in spe, & tam incertum, arbitrabitur prudens: at quantitate hanc, quam arbitrabitur integrum, debet restituere, sicut cubarens melies, quando sum in spe, non tenetur integrum valorem restituere, sed quod prudens judicaverit valere in ea spe.

16 Secundum notam id, quod dixi de extrahente profelsum, habete etiam verum, quando quis vi, vel fraude extixit: & Soc. fuit eum, qui biennio expleto emitit in ea tria vota: quia licet haec vota sunt simplicia, at per ea verum ius acquirere religio, pro per profelsum: ut late dixi lib. 5, in praescripta Decalogi, t. 1, n. 26, & lib. 7, in art. disp. 25, a. 11, & 13. Sic Navarr. suprā, n. 19, fol. 54.

17 Tertiò nota, quod monachus ipse profelsum non possit hujus damni restituitionem remittere. Ratio, quia per votum paupertatis abdicavit a se omne dominium, omne ius pecuniae compensabile, & translatum in monasterium, ut dixi lib. 7, summa. Sic dicti recentiores à me confuti.

18 Quartò nota conclusionem, quod scilicet teneatur restringere illud damnum ex extractis profelsum, habere verum quantum ad lucrum, quod amittit monasterium, antequam ex parte aperiat veritatem, & tollat vim: quia per iniustitiam est causa illius damni. Ceterum talis extrahens si manifestet veritatem, & tollat vim religioso extracto, & religiosi noli redire ad monasterium, non est certum an lucrum deinde celsans, vel damnum, quod deinde sequitur, teneatur talis extractus restituere. Quidam ajunt teneri, nam verè per iniustitiam fuit causa hujus damni: ergo si profelsum non restituit, tenetur extractus, & tenet salvo catus sub præcepto, & aliis: unde substat, vel aperta veritate per vim, vel dolorem inferentem, si filius nolit subvenire, ad nihil amplius teneat, sicut diximus de extractante profelsum.

19 At multò probabilius esse credo, non teneri. Ratio, quia in hoc casu si te habet, sic tu à principio simplici fuatione induceret; tota enim iniustitia ratio constitut in violentia, & dolo: ergo hac sublata respectu danni legemini, non est causa per iniustitiam. Item si impedirem in vel dolore volenter legare aliquid, teneat restituere; at si vim auferam, veritatemque doceam, & testator nolit id legare, non teneri restituere, quia tota iniustitia constitut in dolo, & vi illata: non autem ea cessante est iniustitia in voluntate non legandi; sic in nostro cafo tota iniustitia est in vi & dolo, non autem in voluntate non redendi ad monasterium: sed in hoc solùm peccatur contra obedientiam, & religionem. Unde simile, quod affect contrafria tentatio, est omnino dissimile, quia ille peccat contra fulationem retinendo beneficium, cuius ego fui causa: & sic non tota iniustitia constitut in acceptatione. Quare licet fuationibus absque vi, & dolo feceris, ut acciperet beneficium, teneat restituere, quod non contingit in extractante profelsum absque vi, & dolo. Sic ex junioribus muliti viri docit.

20 Sed numquid extractans vi, vel fraudem novitum, vel retrahens vi, vel fraude volenter ingredi, teneat religione restituere, sicut diximus te teneri restituere extractantem vi, vel fraude profelsum? Quidam, & fatis probabilitate dicunt teneri, quia religio pala est voluntarium, idque iniuste extractando vel fratre novitum, vel retrahendo volenter ingredi; licet enim non habeat jus aliquod in novitum, vel in volenter ingredi; habet tamen ius iniustitiae, ne habet ius iniustia impediendo liberam donationem illius lucri, quod ex ingrefu provenire debet; sicut ego nullum juri habeo, ut aliis mihi leger, at haejus ius iniustitiae, ne aliis vi, vel fraude impediatur, ne mihi leger; & ideo vi, vel fraude impediens tenetur mihi restituere, ut dicimus infra. Sic Navar. n. 18, fol. 54. Aragon suprā, fol. 178, dist. 1. Salo supra, & alii non pauci, nec parum perit recentiores.

21 Addiun tamen aliquid ex his Doctoribus, quod non tanta restituere facienda est, at quando extractus est profelsum: quia lucrum est minus in spe, & adhuc minor erit restitutio, quando nondam erat novitum, sed ingredi profuerat. Sic Arag. Salo ibi, & alii, & sic dicit Arag. quod vi, vel dolo impediens ingredi volenter, vel extractans vi, vel dolo novitum, tenetur etiam restituere hæreditatem paternam, in qua successurum erat monasterium, si erat lucellonis capax, non tamen in totum, quia pendebat ex futuro eventu, eritque (inquit) minus restituendum quando nondum ingredies fuerat.

22 Ceterum fatis probabile est, non teneri restituere monasterio extractantem vi, vel dolo novitum, vel volenter ingredi; quia cum religio non habeat ius ad illud lucrum, nisi mediante professione hujus; & hic nondum profelsum sit,

& est valde contingens nolle profiteri, valde remotum, & nimis præter intentionem extractantem, videtur, quod certi illud lucrum monasterio, & novitum non est propter monasterium: quod non accidit in impediente legatum, quia immediatè, & per se impeditus ibi utilitas legatarii: & confirmatur, quia ut inf. dicimus, occidens debitorem non tenetur ejus debita solvere, licet ob id creditores non possint debita recuperare, quia valde remotè te habet occidens ad hoc damnum. Item quia Salo, & Lederis, citati in quinta conclusio qui de extractante vi profelsum dubitarunt, an teneatur aliquid religione restituere, in hoc casu non dubitarent, qui non teneatur. Atque haec fuit sententia cuiusdam Magistri fatis docti, qui dicebat, se hoc tenere sua scrupulo.

DUBIUM III.

An retrahens filium ne subveniat patri indigeni, & subtrahens Magistro scholasticos, Advocato suis litigantes, idemque in aliis oīs iis, peccet mortaliter, & teneatur ad aliquam restitutionem.

E X dicit dubio precedentis infertur aliquorum casum decisio.

1 Primo quid dicendum sit de eo qui est eausa, ut filius suo labore instantans patrem inopem, fugiat, vel retrahatur a tali subventione: dicendum enim est idem, quod dixi de retrahente monachum profelsum: quod si abique vi, & fraude id faciat, peccat mortaliter contra charitatem, non tamen tenetur restituere, quia filius non tenetur subvenire patri lege iniustitiae, sed ex pictatis virtute, ut dicit D. Thom. 2, a. quaf. 101. articul. 2, corpore, & ad 1. Si vero vi, aut fraude, tenetur patri restituere damnum, sicut diximus de vi auterente profelsum, & colligatur ex Doctoribus citatis, & tenente Salo catus sub præcepto, & aliis: unde substat, vel aperta veritate per vim, vel dolorem inferentem, si filius nolit subvenire, ad nihil amplius teneat, sicut diximus de extractante profelsum.

2 Secundum inferto, quid dicendum sit de subtrahente aliqui magistro scholasticum, ob quod lucri, ac honoris iactu patitur D. Anton. 2, p. tit. 2, cap. 2, §. 1. & Joannes de Ropol, quem referit ibi, & Syb. refutatio 3, quaf. 1, dist. 3, iuncto dist. 2, dicunt, quod si sine fraude retrahat gratia sua utilitatis, & dicunt, quod si sine fraude retrahat gratia sua utilitatis, & dicunt, quod si sine fraude retrahat gratia sua utilitatis, non est causa per iniustitiam. Item si impedirem in vel dolore volenter legare aliquid, teneat restituere; at si vim auferam, veritatemque doceam, & testator nolit id legare, non teneri restituere, quia tota iniustitia constitut in dolo, & vi illata: non autem ea cessante est iniustitia in voluntate non legandi; sic in nostro casu tota iniustitia est in vi & dolo, non autem in voluntate non redendi ad monasterium: sed in hoc solūm peccatur contra obedientiam, & religionem. Unde simile, quod affect contrafria tentatio, est omnino dissimile, quia ille peccat contra fulationem retinendo beneficium, cuius ego fui causa: & sic non tota iniustitia constitut in acceptatione. Quare licet fuationibus absque vi, & dolo feceris, ut acciperet beneficium, teneat restituere, quod non contingit in extractante profelsum absque vi, & dolo. Sic ex junioribus muliti viri docit.

3 Sed numquid extractans vi, vel fraudem novitum, vel retrahens vi, vel fraude volenter ingredi, teneat religione restituere, sicut diximus te teneri restituere extractantem vi, & fraude?

Dico primo, si id faciat, confulens utilitatis scholasticorum, quia revera multo utilius est ipsi audire ab alio magistro, non peccat, quia ad id ex causa iusta movetur: sic Ropol, quem referit, ac sequitur D. Anton. 2, p. tit. 2, c. 2, §. 1.

4 Secundum dico, si id faciat confulens sua utilitatis, qui scilicet ipse est magister, vel utilitatis alterius magistri confulens, quia scilicet vult; ut ab illo audiatur, tunc si scholasticus illi se nulli magistro dedicatur, qui eos sibi, vel vel alii magistri absque vi, & fraude procurat, non peccat, nisi id in notabili iporum scholasticorum damnum. Ratio, quia illi scholastici sunt vagi, & sub nullo magistro, & licet est unicuique suam utilitatem mediis licitis procurare. D. Anton. & Ropol. ibi.

5 Tertiò dico, si iam illi scholasticus addici erant alieni magistri, & quo audiebant, est peccatum mortale illos sic retrahere cum notabili damno præceptoris, est enim contra proximi charitatem, qui quodam ius in illo discipulis habebat, illos subtrahere cum notabili iactura honoris, & lucri temporalis ipsius. Sic Ropol, & Divus Anton. ibi, facti pro hac tentatio Navar. in omnibus summis, cap. 25, num. 57, ubi haec dicit: Peccat mortaliter magister subtrahens alii magistri discipulos cum notabili damno profelsum, vel honoris Doctoris, & Alcorum summa, c. 27, fol. 90, ubi de peccatis doctorum, & magistrorum haec dicit: Peccata mortaliter ei maestro, que quita los eyentes à ore maestro cum danno mortali suo. Et Cajet, verbo magistrorum peccata, & Arm. verbo

magister, num. 1 dicunt peccare mortaliter auferentem alii discipulos in damnum notabile iporum auditorum, & magistri.

6 Tandem ex his inferto, quid dicendum sit in casibus

Lib. I. Cap. IV. Dub. IV. & V.

19

bus similibus, v. g. ejus, qui Advocato subtrahit suos litigantes, tonlori, aut alii, cuiuscumque fit officii, suos parochianos, mercatori suos correspondentes, & emptores, qui ad ipsum semper concurrit, arque hoc est jam maxime habilitum, ac de more. &c. in omnibus enim his in scientiam, ad quam tenebatur ex officio docere. Sic Nav. ibi, n. 3. & 4, fol. 49. Lederis, sup. f. 124, pag. 1.

7 Tertio inferto, quod habens docendi officium, si sua negligencia ignorantem discipulum parit, & qui accepta fama, tonlori, aut alii, cuiuscumque fit officii, suos parochianos, mercatori suos correspondentes, & emptores, qui ad ipsum semper concurrit, arque hoc est jam maxime habilitum, ac de more. &c. in omnibus enim his in scientiam, ad quam tenebatur ex officio docere. Sic Nav. ibi, n. 3. & 4, fol. 49. Lederis, sup. f. 124, pag. 1.

8 Ali vero sit mortale scienter docere fallum in speculibus. Quidam dicunt non esse mortale. Sic videtur tenere Nav. in omnibus summis, c. 23, n. 34, ubi dicit, q. od scienter impugnare veritatem speculantem ad fidem, vel ad salutem animae, vel corporis, est mortale, alias autem veritates solidum esse veniale. Sic etiam videtur tenere in omnibus summis, c. 25, n. 57, ubi dicit esse mortale magistrum scienter docere fallum quando est in notablem damnum temporale, vel spirituale.

9 Alii vero nimis stricte loquuntur, dicuntque esse mortale scienter impugnare veritatem, & fallum docere, quia talis nocet intellectus perfectioni. Sic Arm. verb. Magister, n. 1. & verbo contendere, num. 1. Alcorum summa c. 27, ubi de peccatis magistrorum: & Cajet, verbo Magistrorum peccata, ubi dicit effe peccatum mortale in omnibus scibiliibus docere fallum: focus in aliquo singulari, quia singulari non sunt scibili, nec speculant ad intellectus perfectionem.

10 Dico tamen primò, quod docere fallum in speculibus, vel veritatem speculativam impugnare non speculant ad fidem, vel mores, judicandum est juxta naturam veritatis, quæ impugnatur: & si veritas est talis, quod ejus mendacium effe perniciose, erit mortale, & focus autem veniale. Sic Cajet, in summa, verbo contentio.

11 Hinc infero, quod docere fallum circa veritates speculativas universales, quæ sunt velut principia, & fundamenta, ex quibus multas veritates particulas pendunt, est mortale: ratio, quia ut at Cajet, in summa, verbo Magistrorum peccata, mentiri in his quæ ad intellectus perfectionem spectant, est valde perniciose, quia neccum (inquit) in bonis speculatibus non est manus quam in bonis temporalibus, & in hoc conveniunt cum Arm. Alcor, Cajet, verbo Magistrorum peccata, citatis pro secunda opinione, & tenent etiam Cajet, 2, 2, 9, 38, art. 1. & Banes ibi.

12 Secundum infero, quod communiter, & frequenter docere fallum doctrinam in his speculabilibus, est mortale, quia non est modicum intellectus damnum, sicut contraria scientia est magna ipsius perfecio: pro hoc sunt Doctores citati in precedenti corollario, & tenent etiam Victoria, & alii.

13 Tertiò infero, quod impugnare unam, vel alteram veritatem, vel docere unum, vel alterum fallum in his speculabilibus, quæ non sunt fundamenta multarum veritatum, non est mortale, sed veniale: & in hoc conveniunt Nav. citato pro prima tentatio, quia non est grave damnum intellectus. Sic Alcor, Cajet, verbo Magistrorum peccata, citatis in secunda opinione, & tenent etiam Victoria, & alii.

14 Secundum dico, quod docere fallum in scibiliibus non ex proposito, & scienter, non est mortale, nisi sequatur magnum damnum ex incuria, & temeritate Doctoris: tunc enim reducit actum in naturam mendacis perniciose volit, tanquam non curaverit in aliorum dannum mentiri. Sic Cajet, summa, verbo magistrorum peccata, Arm. verbo magister, num. 1.

DUBIUM V.

An Confessarius, vel Medicus, vel Advocatus, vel quisvis alius docens fallum, danque malum consilium, ex quo damnum petenti consilium, alijque sequitur, quando id bona fide, & inculpat fecit, teneatur, si poseta comperiat veritatem, lege iniustitiae docere verum, & sic si non doceat, teneatur restituere.

1 A Liqui censent respectu pristini erroris tantum tenuerit ex parte, & non teneri docere verum: at respectu nouitiae tenuerit ex parte, & non teneri restituere damna, quæ sequuntur. Ratio, quia est causa illorum: & licet à principio fuerit materialiter, & præter intentionem causa, ut si est confusus, tenuerit ex parte, & nulla legere tenetur: unde non peccat qui suam artem, vel utilitem cognitionem prædentes occulat, & tandem suis filiis causat: tunc non teneri restituere, quia non accipiat stipendium pro ea docenda: nec lege charitatis tenuerit eam omnines docere, nisi forte quando talis est ars, ut effet in republica simpliciter necessaria, & communis remedii, vel alia via lucrari non potest. Sic Navar. sup. n. 4, 5, 6, immunito dist. 1, fol. 69, pag. 4, quasi dicat esse monopolium, & peccatum nolle docere suam artem nisi filios, id enim non dixit Matrinus, sed effe monopolium, & contra iustitiam, si qui aliquam artem, aut medicinam norunt, inter se convenient, ut eam non nisi filios, aut nepotes doceant: quod verisimiliter est, & haec habetur enim part. 5, tit. 7, l. 2, nec est contra dicta, quia alius est nolle me vident, nisi tali modo, & precio, quod potest esse licitum: & si alius est convenientem cum reliquo videntur, ut non nisi tali modo, & precio videntur: quod monopolium, & iniuriam efficit. Sic alius est nolle me docere, tunc non teneri restituere, quia non accipiat stipendium cum reliquo, ne deceamus nisi nos filios, quod nonnullum monopolium, & iniuriam est.

2 Secundum nota, quod dum diximus in secundo corollario docentem fallum tenuerit revocare ab errore, intelligitur quando veritas aliquis momenti: unde qui mentientur remittuntur, falsosque rumores, non tenuerit docere verum, vel ab errore revocare, si alius damnum inde non sequatur, quia de his homines parum curant, nisi forsitan habent ex officio, aut stipendium acciperet, ut affolent nonnulli domini pretium aliquod Matriti, aut Romam aliqui extibere, ex quod ipsos monete rerum, quæ de novo continent. Sic Nav. sup. n. 7, f. 50, at si res levius effet, non tenuerit restituere, etiam qui tenuerit ex officio, ut si in realiqua pura logia, vel philosophia docent fallum. Ita dicti recentiores magistri, & scilicet tacendi poli cogitatum veritatem, & quod

B 2

hac

Confessorum Moralium.

hinc non obliges ex iustitia probatur, quia faciens, & non oblians, non tenetur restituere, nisi quando tenebatur ex officio loqui, & obstat: ut hic non tenetur ex officio, quia iam functus erat officio suo: unde fallum est, quod sit causa formaliter, & ex intentione, quia adiutor politica non fuit nisi materialiter, & praeferent intentionem causa, & post cognitam veritatem nulla est actio politiva, sed ne-gativa, scilicet tacere, quia etiam non est causa voluntaria, & ex intentione, quia licet potest loqui, at non tenetur ex iustitia; & sic dama non consentitur volita contra iustitiam. Et confirmatur, quia si bona fide accepimus a fure vas suratum donationem, & alii id ego donasset ea occasione, quia nihil occurreret, nec etiam donatus, si posset cognita veritate non manifestaret domino, apud quem erat, non tenetur restituere, quia in acceptione non peccavi, nec was erat apud me, nec ex illo factus sum locupletior, nec lex iustitiae cogebat me manifestare, apud quem erat: ergo humilior in nostro casu. Sic colligitur ex Caje, verbis refutatis, cap. 7, in fine, ubi sic dicit se datus opera docuit salutem, tenetur deinceps verum, ut aperire falsitatem legi iustitiae; si vero docuit falsa, putant eis vera, non tenetur legi iustitiae. Idem Navarr. lib. 2, de refut. cap. 2, num. 2, fol. 49. & Sylvest. refutatio 3, quaf. 1. folium obligat, datum Confessum malum, non adhibita diligenter, quia ignorantia crassa est prope dolum, licet non explicit hys, an cognita veritate tenetur ex iustitia deinceps cavere dama.

3 Hinc inferatur, quod Medicus, qui inculpatè dedit consilium aliquis medicina sumenda infirmo, quam posset, cum non est Medicus eius, videt esse lethalem, & non admonet, non est irregularis, licet alter moratur, qui tantum peccat, non admonendo contra charitatem, ut propriebam, at non impediens mortem, tunc tantum est irregulare, quando ex iustitia, & officio tenebatur impedire, ut constat ex sententia communis in materia de irregularitate, & si insinus est clericus, non erit excommunicatus, nisi concurrente conditione requisita, ut non defendens clericum, quando ex officio non tenebatur defendere, si excommunicatus, de quibus conditionibus in materia ex communicatione.

DUBIUM VI.

An qui tenetur ex officio docere verum, ut Confessarius, vel alius Doctor consultus, si doceat fallsum ex negligientia, & culpa lata, ac mortali circa rem, que non obligabat ad solendum, lege iustitiae tenetur restituere.

Exemplum esse potest: dixit Confessarius penitentiem non teneri implere aliquod votum de danda elemosyna, vel male commutavit, ut de danda elemosyna centum aurorum commutavit in orationem Dominicam, & Angelicam quinque recitandam, & haec putans benefacere, sed cum ignorantia sit crassa, peccavit mortaliter, & iam alter abit, nec poterit Confessor ipsius inventire, ut doceat verum, an tenetur Confessor restituere illam elemosynam, quam alter voraverat.

2 Et videatur teneri, quia si dolo, vel metu faceret, ut votum non impleret, tenetur restituere: licet enim alter non tenebat legi iustitiae, sed religionis votum implere, & sic pauperes non habent ius iustitiae; ut habent ius iustitiae, ne fraude obligari voti impeditur, ut dixi in precedentibus: ut hic Confessor, vel Doctor fraudem fecerit: illa enim fras fuit, & alter malo consilio deceptus, putans sibi licere non implere, non implevit. Et sic videtur teneri, Syl. refut. 3, q. 1. ubi dicit: quod datus aliqui consilium non adhibita diligentia, si est peccati alterius occasio, tenetur restituere, quia ignorancia (inquit) crassa proponit. Et confirmatur, quia si ex tali culpa, & ignorantia faceret ut alter non restituere, cafa quo restituere tenetur, tenetur secundum omnes restituere, ut dicimus.

3 Nihilominus dicendum est, quod licet quando alter tenebatur legi iustitiae restituere, vel ad aliquid aliud, consilens non excusat in restituitione ex lata culpa, & mortali, ut infra dicimus: ut quando alter non tenebatur ad id legi iustitiae, ut in casu proposito voti, & alii ha-justimodi, malo confusus, vel retrahens a bono, a mala culpa, & ignorantia, que est culpa mortalitatis, non tenetur restituere illi, quem damnificavit, v. g. pauperibus elemosynam illam promissam, legatum faciendum, quo re-traxit, &c. Ratio differentia, quia in priori casu peccat consilens contra iustitiam in ordine ad damnificatum, perinde enim est, ac si scirens, & volens male confuseret, cum ignorantia illa crassa non tollat voluntarium: at in posteriori nulla est ratio iustitiae in ordine ad damnificatum, quia ratio iustitiae intervenit, quando per vim, & dolum tollit libertas volenti legare, vel implore votum, quia tunc iustitiae consensus ab invito extortus: at consilens male ex ignorantia crassa, nec intendit decipere, nec injuriosus contentum ab invito extortus. Et sic tenet Navarr. lib. 2, de ref. c. 2, n. 3, fol. 49.

4 Secundo tamen dico, quod tenetur docere verum legi

charitatis, quando consilens non tenetur ex officio: si vero tenebatur ex officio, ut Confessarius, tenetur legi iustitiae. Ratio, quia in ordine ad petentem consilium in confessione, tenebatur Confessor legi iustitiae docere quid facere tenebatur, illumque ad id obligare, cum officium Confessarii sit hoc, a quo non exculatus est, quia illa ignorantia fuit culpabilis: ergo,

DUBIUM VII.

An audire detractionem sit peccatum mortale, quories ipsa detractione peccatum mortale est.

1. Sit prima conclusio: ut in plurimum solam est peccatum veniale audire detractionem, & non restituere detrahenti ex verecundia, vel levi timore, vel alia minus sufficiente causa. Ratio, quia levis injuria irrrogat proximo ex sola auditio, quando non complacet audiens, ita est detractionis causa. Ita D. Th. 2, 2, qu. 37, art. 4, Navarr. c. inter verba, coroll. 40, n. 547. Caje, verb. detract. Arm. lib. 3, de sub. 9, 10, art. 4. Cord. in addit. ad Scimus 2, fol. 49. & Sylvest. refutatio 3, quaf. 1. folium obligat, datum Confessum malum, non adhibita diligenter, quia ignorantia crassa est prope dolum, licet non explicit hys, an cognita veritate tenetur ex iustitia deinceps cavere dama.

2. Secunda conclusio: In alibus casibus est peccatum mortale. Primus casus est, quando delegatur propter odium detractione alterius. Ratio, quia congaudentur de gravi detractione fame proximi, que peccatum mortale est. Secundus est, quando inducit ad detractionem requiringo, infligendo, vel ligna gratificationis exhibendo, propter que detractione verisimiliter futura est. Tertius, quando video dampnum notable immovere proximo, vel repudice, vel alteri ex detractione, cui ipse potest restituere. Ratio quia charitas obligat sub mortali ad defendendum rem familiarem proximi, si possumus, nedam famam. Quartus, quando tenetur ex officio impeditre, quia scilicet detraheanti prestat, ut si est ipsius Prelatus. Hoc omnes casus docent D. Thomas, Capt. Soto, Arm. Navarr. 100 coroll. 40, locis citatis, & Navarr. Latin. & Hisp. in causa cap. 18. Latin. numer. 37. Hisp. numer. 36. Caje, 2, 2, part. 73, art. 4. Sylvest. verb. detract. qu. 2. Ang. numer. 5. Pedrazza 8. precep. 5, 5. Infusor duos priores casus docet Cord. ubi supra, & Adrianius quodl. 11, e. 2, lit. C. Alcoz, in summae, 22, ubi etiam ponit tertium casum.

Circa hos casus nota aliqua:

3 Prima nota, in secundo calu teneri audientem detractionem ad famam restituitione edem pacto, quo ipso detrahens. Ratio, quia est latitudo talis danni. Sic Cord. Adriani, ubi supra, Navarr. dicto coroll. 40, n. 545.

4 Secundo nota circa tertium calum. Alcoz ubi supra ponit exemplum, quando ex iis, quae detrahens insipit dicere, credit alter aliquid grave contra proximum dicendum, quod ipse impedit potest. Infusor potest esse exemplum, si proximus coram aliis me audiens graviter infametur, ita ut coram illis graviter eius fama laceratur, & possum obviare. Ita Ledge. 2, 2, 4, 18, art. 2, fol. 147, pag. 3. Caje, verb. detract. ubi addit: Quoniam hic tantum materialiter, & per accidentem est causa auditionis aliorum, scilicet non responde, non statim precipitandam esse sententiam, & damnandum ad mortale, licet fama proximi fuerit notabiliter lata: quoniam si animus animus purus fuit, non apparet haec negligientia mortalium, cuius malum se advertit. Hac Caje, ibi.

5 Tertio nota circa quartum casum, inter eos, qui tenentur ex officio restituere, numerare Navar. summa Latina, & Hispana ubi supra, patrem respectu filii, magistrum respectu discipuli, & judicem respectu filii, magistrum respectu discipuli, & judicem respectu subditorum: & Pedrazza refert etiam patrem respectu filii, & herum respectu filiorum.

6 Tandem nota aliquos addere alium casum, in quo dicunt esse peccatum mortale audire detractionem, scilicet quando ex timore humano non restitutur: Ita D. Th. Sylvest. ubi supra. Sed hic casus non differt a positis, intelligitur enim tunc illa mortale non restituere ex timore humano, quando tenebatur ex precepto sub mortali restituere, quod et tantum evenire in casibus positis, Sic Soto, Caje, Arm. Ang. ubi supra. Sylvest. verb. timor.

CAPUT IV.

De iuriis, & damnis in corpus proximi per homicidium, & mutilationem.

SUMMAIUM,

Dub. 1. An pro damno naturali illato in vita, vel membris corporis, tenetur illud inferens aliquid restituere, vel an simum, quando in bonis temporibus inde damnum aliquid sequitur est.

2. An homicidio, vel mutilatione restituere damna inde sequuntur, & lucrum cessare.

3. Quibus hereditibus defuncti tenetur homicidio restituere damnum, & lucrum cessare.

4. An homicidio tenetur solvere debita, quibus occisis adficiens erat, que poterat probabiliter vivere credibiliter. Intra-

Lib. I. Cap. IV. Dub. 1.

21

- luer, at morte subsequuta non poterit solvere.
5. An si homicidium quad Petrus commisit, impunet alteri innocentem, qui ob illud est captus, vel damnatus, tenetur homicidio aliquid satisfacere illi innocentem, cui ipse homicidio nihil imposuit, nec consuluit ut imponeretur.
6. An si homicidio panus rationis subeat, id est, morte damnatur, adhuc teneat restituere.
7. An sit compellendus homicidio restituere damna illata, licet constitutus in gravi necessitate restituendo.
8. An qui ignorante concimenter aliquem occidit, teneatur restituere.
9. An qui defensione, excedens moderam incipiata tutela occidit, ita ut pectet mortaliter, teneatur restituere.
10. An quando aliquis provocat homicidio ad singulare certamen, si provocatum occidat, vel latet, tenetur illi, vel hereditibus damna dicta restituere? & quid si provocatus interficiat provocantem.
11. An quando homicidio non restituit ante mortem damna, que tenebatur restituere, tenetur eius heredes ea restituere.
12. An possit percussus remittere homicidio damna antiquam reverteretur.
13. An famina cancro, vel alio morbo gravissimo in verendis laborans, tenetur sufficiere curari a chirurgi.

DUBIUM I.

An pro damno naturali illato in vita, vel membris corporis, tenetur illud inferens aliquid sequitur est.

D. Upelix est sententia.

Prima dicit teneri restituere. Probatur, quia ad justitiam commutativam pertinet non tantum reddere justitiam, quod consistit in indivisibili, id est, aequivalent; sed etiam reddere possibile, quando non valens reddere aequivalent, & hoc aut in eodem genere rerum, vel in alio, maximè cum pecunia sit pretium omnium rerum, v. g. quis debet infinitam pecuniam, nequit rotam solarem, tenetur solvere partem sibi possibiliter: & si debet equum, quem jam non habet, tenetur solvere pretium pecuniarium: ergo licet vita inseparabiliter sit ad regalitatem, tenetur restituere occidentis, vel multilans id quod potest arbitrio boni viri. Sic tenent. D. Th. 2, 2, qu. 62, art. 2, ad 1. Scimus 4, dif. 25, p. 2. Ang. 15, 9, 2, art. 2. Soto 4, de justit. qu. 6, art. 3, ad 3. Ledge. 4, dif. 15, 9, 2, art. 2. Soto 4, de justit. qu. 6, art. 3, ad 3. Ledge. 4, dif. 15, 9, 2, art. 2. Ledge. 4, 18, art. 2. Soto ante dubium 2, Capt. 1, art. 2, 2, 2, fol. 242, pag. 2. Licet aliquantum sub dubio, dicim enim, foris non tenetur, & alii recentiores. Nec approbo etiam quod dicit Cord. teneri ex charitate, quia nulli tale praeceptum invenio; & sic Soto, & Ledge. Lopez, & quidam eruditus magistris dicunt tantum esse saluberrimum consilium: & Navarr. dicit non esse praeceptum, & Ledge. foris non esse. Non placet etiam quod addit. Navarr. ibi, n. 99, dicens forte concedi posse non per viam restituitionis vita, vel temporalis ablaze, sed in damni spiritualis compensationem teneri satisfaciare orationibus, si verisimile erat, quod ille vivens pro suis peccatis satisfacere, in meliori statu decelleret. Sed hoc non placet, quia tale damnum non solet restituiri: & sic ceteri absolvunt etiam tantum consilium.

6 Alii autem Audores hujus sententiae alium modum restituendi docent, nempe pro damno naturali vita, vel membris corporis, tenetur restituere aliquam pecuniam quantumlibet arbitrio prudentis taxandam, considerata conditione occisi: quoniam enim iustitiae fuerit, seu litteris insignior, eo major restituere, etiam occidenti modo, an scilicet per infidias, &c. Sic Diuus Thom. 2, 2, quaf. 62, art. 2, ad 1. Aragon. dif. art. 2, circa solutionem. D. Th. ad 1, fol. 181, pag. 2. Soto sup. usq. 15. Hisp. num. 21. Latina nova numer. 23. Ledge. 2, 4, quaf. 18, art. 2, dub. 2, fol. 242, pag. 2. Licet aliquantum sub dubio, dicim enim, foris non tenetur, & alii recentiores. Nec approbo etiam quod dicit Cord. teneri ex charitate, quia nulli tale praeceptum invenio; & sic Soto, & Ledge. Lopez, & quidam eruditus magistris dicunt tantum esse saluberrimum consilium: & Navarr. dicit non esse praeceptum. Non placet etiam quod addit. Navarr. ibi, n. 99, dicens forte concedi posse non per viam restituitionis vita, vel temporalis ablaze, sed in damni spiritualis compensationem teneri satisfaciare orationibus, si verisimile erat, quod ille vivens pro suis peccatis satisfacere, in meliori statu decelleret. Sed hoc non placet, quia tale damnum non solet restituiri: & sic ceteri absolvunt etiam tantum consilium.

7 Secunda tamen sententia, quae probabilior est, licet prima sit fatis probabilis, docet nihil esse de necessitate restituendum pro damno naturali, nempe pro iusta ablatione vita, vel membris, &c. Probatur primo ex multis legibus, nempe ex 1. ex hac, ff. si quadrup. paup. restituenda, ubi habetur, quod si percutius est homo liber, agi potest, non ut deformitatis ratio habeatur, cum liber corpus astipulationem non recipiat, sed impetratum, & operatus amissum, &c. Idem habetur leg. liber homo, ff. ad legem Aquil. & leg. finali. ff. de his, qui depe, vel ejus. Et ratio hujus sententiae est, quia vita, & membra hominis liberi non sunt pretio estimabiles, & pecunia tantum inficta est, ut pretium rerum ejusdem ordinis, que sunt pretio estimabiles: unde sicut laudes in bonis temporibus, que restituere non potest, non tenetur exhibendo, honorem restituere, quia bona temporalia non sunt ejusdem ordinis cum honore: sic laudes in vita, vel membris, cum haec longe alterius, ac altioris ordinis sint, quam pecunia compensari possit, non tenetur damnum hoc naturale pecunia compensare. Nec obscurat ratio in contrarium adducta pro prima sententia, quod non potest aquivalentes, tenet, quod potest restituere, ut debet infinitam pecuniam, & habentibus inter se proportionem: & licet inter finitum, & infinitum non sit proportio: est tamen inter pecuniam solutam, & partem infinitae pecuniae debitis proportio, & commensuratio: at inter vitam, & bona temporalia nulla est. Sic tenent glo. 1, ex hac, ff. si quadrup. paup. usq. non recipiat, & Albericus ibi, glo. 1, de iur. ver. operat, ubi Panor. n. 7. Sic summa tunc ad leg. Aquil. Hisp. summa tunc de damno dato, num. 6. Anton. Gomez, alias referens, B 3 tom. 3.

8 Secunda tamen sententia, quae potest, docet nihil esse de necessitate restituendum pro damno naturali, nempe pro iusta ablatione vita, vel membris corporis, tenetur restituere aliquam pecuniam quantumlibet arbitrio prudentis taxandam, considerata conditione occisi: quoniam enim iustitiae fuerit, seu litteris insignior, eo major restituere, etiam occidenti modo, an scilicet per infidias, &c. Sic Diuus Thom. 2, 2, quaf. 62, art. 2, ad 1. Aragon. dif. art. 2, circa solutionem. D. Th. ad 1, fol. 181, pag. 2. Soto sup. usq. 15. Hisp. num. 21. Latina nova numer. 23. Ledge. 2, 4, quaf. 18, art. 2, dub. 2, fol. 242, pag. 2. Licet aliquantum sub dubio, dicim enim, foris non tenetur, & alii recentiores. Nec approbo etiam quod dicit Cord. teneri ex charitate, quia nulli tale praeceptum invenio; & sic Soto, & Ledge. Lopez, & quidam eruditus magistris dicunt tantum esse saluberrimum consilium: & Navarr. dicit non esse praeceptum. Non placet etiam quod addit. Navarr. ibi, n. 99, dicens forte concedi posse non per viam restituitionis vita, vel temporalis ablaze, sed in bonis spiritualis compensationem teneri satisfaciare orationibus, si verisimile erat, quod ille vivens pro suis peccatis satisfacere, in meliori statu decelleret. Sed hoc non placet, quia tale damnum non solet restituiri: & sic ceteri absolvunt etiam tantum consilium.

9. Secunda tamen sententia, quae potest, docet nihil esse de necessitate restituendum pro damno naturali, nempe pro iusta ablatione vita, vel membris corporis, tenetur restituere aliquam pecuniam quantumlibet arbitrio prudentis taxandam, considerata conditione occisi: quoniam enim iustitiae fuerit, seu litteris insignior, eo major restituere, etiam occidenti modo, an scilicet per infidias, &c. Sic Diuus Thom. 2, 2, quaf. 62, art. 2, ad 1. Aragon. dif. art. 2, circa solutionem. D. Th. ad 1, fol. 181, pag. 2. Soto sup. usq. 15. Hisp. num. 21. Latina nova numer. 23. Cord. ibid. 2, 2, fol. 242, pag. 2. Licet aliquantum sub dubio, dicim enim, foris non tenetur, & alii recentiores. Nec approbo etiam quod dicit Cord. teneri ex charitate, quia nulli tale praeceptum invenio; & sic Soto, & Ledge. Lopez, & quidam eruditus magistris dicunt tantum esse saluberrimum consilium: & Navarr. dicit non esse praeceptum. Non placet etiam quod addit. Navarr. ibi, n. 99, dicens forte concedi posse non per viam restituitionis vita, vel temporalis ablaze, sed in bonis spiritualis compensationem teneri satisfaciare orationibus, si verisimile erat, quod ille vivens pro suis peccatis satisfacere, in meliori statu decelleret. Sed hoc non placet, quia tale damnum non solet restituiri: & sic ceteri absolvunt etiam tantum consilium.

SIMUS 3. VAR. cap. 6. num. 12. NAVAR. summa cap. 15. HISP. num. 19. 20. Latina nova n. m. 22. Aymo confil. 119. num. 5. NAVAR. l. 4. de restitu. cap. 1. à n. m. 80. fol. 423. Anglos floribus. 2. p. quae de restit. honorum corporis. dub. 4. fol. 334. & multi ex recentioribus, ut refert dicens esse fatis probabilem sententiam Salomon 2. 2. gu. 62. art. 2. contra. 1. fol. 633. 639. & ex recentioribus quamplurimi, & licet NAVAR. videatur sibi contradicere tenere contrarium in omnibus summis e. 18. v. 43. at. 29. num. 90. in omnibus summis se explicat, quod intellige et recompendi facienda pro danno temporali tamquam inde sequitur.

Hinc sit contra primam sententiam, quod vulnerans, vel fuisse, vel a lapsu percussus aliquem, non tenetur pro injuria compensationem pecunia facere, sed tantum per damnum temporalibus, si que inde sequuntur. Sic NAVAR. ibi, num. 80. & omnes Doctores huius secundam sententiam idem debent dicere, licet tantum loquatur de vulnero. Idem tenent aliqui, ut refert SALON. dictio articul. 1. controver. 12. & ratio est eadem, quia hac donna non fuit ejusdem ordinis cum pecunia, & sic non possunt ea compensari.

Adverte tamen, quod quando in his actionibus miscetur injuria in honore, ea compensanda est tanta modum, qui dicimus infra, lesionem in honore restituendum esse, ut petendo veniam, & quod omnes factent, etiam Doctores prime sententias, dicentes lesionem naturalem esse praetatio compensandam, aut enim prater hanc compensationem, etiam honorem comprehendendum esse, quando is Iesus est. Sic SOTO dict. artic. 3. in solutione ad 3. ver. secundo frater, COR. 2. var. 4. 10. n. 7. vers. rectetur, Ledeim. dictio dub. 2. Cord. lib. 1. qn. 31. art. 3. vers. quod satisfactionem, Cajet. 2. 2. 9. 72. articul. 3.

Sequendum infertur contra Doctores etiam primam sententiam, non esse maiorem restituendum faciendum, qui dignior est persona occisa; immo plus tenetur restituere, qui futorem, aut alium artificem necat, qui nobilium virum, licet hic gravius peccet: ratio, quia haec restituendum non est pro danno vita ablate; si enim maior esset facienda pro vita hominis literati, & nobilis; eius enim vita est preiector; sed fit pro danno temporali inde sequitur, & communitas hor major est, quando artifex mechanicus necessatur. Si tenetur dicere Doctores omnes secundam sententiae, & tenent exprimit NAVAR. summa c. 35. HISP. num. 22. LAT. n. 24. Major. 4. art. 11. q. 19. in fine, NAVAR. l. 4. de restitu. c. 1. n. 93.

Tertium infertur contra Doctores primas sententias, inquit esse restituendum homini libero pro deformitate reflectante ex vulnero; quia hoc est dammum temporale, quod in homine libero non est assimilabile; patet ex 1. ex hac. ff. si quadr. pass. ubi glotta, ALBERTUS, RAVENNA, PANOR. cap. 1. de injur. num. 7. NAVAR. cap. 15. HISP. num. 2. LAT. n. 25. ANTON. GOMEZ. 3. VAR. cap. 7. num. 12. NAVAR. d. 1. cap. 1. num. 90. immo idem tenet CAVAR. 2. var. 4. TO. n. 7. vers. 4. in fine, & Ludeim. Lopez. lib. 1. infra. novi, cap. 7. licet tenent primam sententiam. Idem Anglos floribus. 2. p. 9. de restitu. honorum corporis. dub. 4. fol. 334. Quod invenit, nisi inde dammum temporale restituere: tunc enim non ratione deficitus, sed ratione danni tenetur illud compensare: ut si deformitas faciat in feminina nubili, quo ob id matrimonio separari neguit, vel ampliori indiget dote. Sic ALBERTUS, RAVENNA, & CAVAR. Anglos, NAVAR. Ludeim. Lopez, ANTON. GOMEZ. ibi, ARAGON. 2. 2. 9. 62. art. 2. dicens esse omnium, fol. 133. Similiter si deformitas facta est in servo, ex quo minus valeret, tenetur faciens hoc dammum domino restituere. Sic NAVARUS, ANTON. GOMEZ, PANOR. Anglos ibi, & Ludeim. Lopez. 1. p. 9. de restitu. honorum corporis. dub. 4. fol. 333. Atque hoc in illis non est operatus: item per cursum erat juvenis, & benē valens, & sic diutius efficit viadurum: item si erat bonus artifex, & maximē labori incumbens, Sic D. Thom. ex art. 2. circa solut. ad 1. SALON ibi, controver. 1. ARAGON. codim. art. 2. circa solut. D. Thom. ad 1. fol. 181. art. 2. fol. 182. 1. cap. 1. num. 9. 31. art. 3. vers. quod si queratur, NAVAR. d. 1. cap. 1. n. 70. 71. 72. fol. 430. Ledeim. d. dub. 2. fol. 243. p. 1. SOTO d. foliar. ad 3. vers. fol. 1. p. infra. novi, cap. 7. licet tenent primam sententiam. Idem Anglos floribus. 2. p. 9. de restitu. honorum corporis. dub. 4. fol. 334.

Quod invenit, nisi inde dammum temporale restituere: tunc enim non ratione deficitus, sed ratione danni tenetur illud compensare: ut si deformitas faciat in feminina nubili, quo ob id matrimonio separari neguit, vel ampliori indiget dote. Sic SOTO, Ledeim. Ludeim. Lopez, ARAGON. ibidem. SALON ex art. 2. controver. 4. fol. 638. at primum jam reprobari dub. praeed. secundum vero, quod diutius major restituendum est injungenda. Item modus occidendi attendendum est, nam si per insidias vel atrax fuji, magis restituere debet. Sic SOTO, Ledeim. Ludeim. Lopez, ARAGON. ibidem. SALON ex art. 2. controver. 4. fol. 638. at primum jam reprobari dub. praeed. secundum vero, quod diutius major restituendum est injungenda, non credo, quia obligatio major, vel minor restituendum non respectat facultates damnificantis, sed quantitate danni illata, cum restituendum hoc sit, ut regulariter dammum illatum compensetur. Tertium vero, nempe attendendum esse modum occidendi, benē reprobatur NAVAR. dictio c. 1. n. 92. vers. Tertiū, sicut five hoc, fit illi modo homicidium fiat, dammum est aquale; ergo & restituendum.

Hinc infertur primum, minus bene NAVAR. summa c. 15. HISP. num. 22. LAT. n. 24. cum HOFMANNI, quem refert, dicere, hoc lucrum restituendum esse quinquaginta aureis, l. 1. q. 1. ff. de illi, qui dejet, vel effid, ut illi, qui bene reprobar. NAVAR. d. 1. cap. 1. n. 72. quia potest esse major vel minus, iuxta probabilem spem majoris, vel brevioris vita.

Secundum infertur, male alios hoc tempus vita dicere computandum esse usque ad centum annos, quia quando est talis casus, ubi a principio facta assumptione estimationem, quam ipse, si vere operaretur, consequentur fore; ratio, si totam hanc assumptionem percurrenti culpa amittit: item quia cum totam mercedem illam suo labore acquirat, si labor deducendum est, nihil restituetur. Sic CAVAR. lib. 2. varior. cap. 10. num. 7. vers. quartio. NAVAR. lib. 4. de restitu. cap. 1. n. 68. fol. 429. & codem lib. 4. cap. 1. part. 2. dub. 10. num. 39. Ledeim. 2. 4. quest. 18. articul. 2. dub. 2. fol.

bemicida, CAVAR. c. 10. n. 7. vers. quanto, PANOR. c. 1. Ep. c. 1. om. de injurie. Speculator tit. de injur. §. 2. ANTON. GOMEZ. ed. tom. 3. c. 6. n. 11. ubi bene addit, quod quando laesuram manst vivus cum memori abficiione, vel perpetua debilitate, non oportet haec computationem annorum vita facere, sed potell solvi annuatim, dum viverit, quolibet anno certa summa pro illo lucro, quod habitus erat.

Adverte tamen, quod is, qui occidit cum, qui justè occidendum erat a iudice, licet peccet mortaliere contra uitam, quia ad id autoritatem non habet: at nihil tenetur restituere, quia ea donna, qui haereses ex occidente incurruerunt, erant statim incurruerunt, cum ille iustus occidens esset: si tamen ex acceleratione illa mortis incurruerunt donna, ex tenetur restituere, quia per iustitiam illorum fuit causa. Sic NAVAR. d. 1. n. 77. 78. fol. 432.

Tertia sententia dicit, tantum haeredibus necessariis, & etiam fratribus, licet haereses necessarii non sint, quia in iure datus actio de fratribus ad petendum fratris homicidium. Sic MERCATO lib. 6. de contract. c. 6.

Secunda sententia dicit, licet peccet mortaliere contra uitam, quia ad id autoritatem non habet: at nihil tenetur restituere, quia ea donna, qui haereses ex occidente incurruerunt, erant statim incurruerunt, cum ille iustus occidens esset: si tamen ex acceleratione illa mortis incurruerunt donna, ex tenetur restituere, quia per iustitiam illorum fuit causa. Sic NAVAR. d. 1. n. 77. 78. fol. 432.

Attori amputavit membrum injuriam, qui potea alio morto precepit obire, & nullo modo compensare vulnerum, qui licet jam plene convalesceret, &c. an matillator tenetur aliquid restituere haeredibus præter imperias in curatione membrum abfici factas, & lucrum cessans illius temporis, que vixit, eti forte tunc aliquid dannum incurrit ex mutilatione; vel potius tenetur aliquid restituere pro absconditione membrum, etiam stante in prima sententia dabit præcedentis, quod scilicet pro hac aliud restituendum. Respondeatur, quod si antequam est obiret, facta est contractio, eti forte debito restituere: ita ut non tenetur pater solvere debita ex bonis, quibus indiget ad aleandos filios, vel uxorem: nec est simile (ait bene SALON) de monacho extra etiato a monasterio, quia bona, quae ille suo monasterio parare poterat, non sunt propria monasterii, donec adi, & revera esset acquista: ut illi, & uxori in bonis propriis damnificatur. Sit tenetur SALON d. controver. 7. SOTO lib. 4. de iust. g. 6. art. 3. ad 3. vers. Refat. huius, Ledeim. 2. 4. g. 18. art. 2. dub. 1. fol. 242. pag. 3. CORD. lib. 1. q. 9. 3. art. 3. fol. 252. vers. ad amio. ARAGON 2. 2. 9. 62. art. 2. circa solut. D. TH. ad 1. fol. 182. pag. 1. Anglos floribus 2. p. qu. de restitu. honorum corporis. fol. 333. Ludeim. Lopez. 1. p. infra. novi, c. 72. & dicitur.

Limitat bene Ludeim. Lopez ibi, nisi per judicem compulsius effet homo occidens alere fratres; tunc enim homicida teneretur etiam fratribus ad alimenta, quia iam erat debiti justitia.

Nota primò, quod duplices sunt haereses, quidam sunt necessarii, ut filii, parentes; & in eodem loco debet computari uxor respectu mariti, quia licet proprii non sit haeres, pertinet tamen ad familiam necessarii, & ex debito matrimonii sustentandam a viro: alii vero sunt non necessarii, ut fratres, & reliqui consanguines, quos non tenetur defundas instituire, ut succedent ei ab intestato; & alii, quos voluntate sua defundas in testamento instituti. Sic SALON d. 1. cap. 1. fol. 2. controver. 7. & alii.

Secundo nota, quod dupli via possimus disputatione de obligatione hac restituendi haeredibus, aut scilicet titulo alimentorum, quia scilicet defunctus aliquis alebat, aut titulo debiti realis contrahi cum defuncto, & jure successiones haereditatis.

Thui suppositis, hac in re certum esse debet, quod titulo debiti realis contrahi cum defuncto, & jure successiones haereditatis, quibuscumque eti restituendum haeredibus, id est, quando aliquid ratione homicidi debetur defuncto ante obitum, ut si aliquid expedit in curatione, vel vixit aliquo tempore post uulnus acceptum, quo ei lucrum, quo suo labore acquirebat, celsavit, vel conveniente cum occidente de aliqua pecunia solvenda, eo quod illi remisit injuriam: & hoc non est solutum defuncto ante obitum: vel si incurrat aliquod dammum: hoc (inquam) debutum est restituendum quibuscumque haeredibus defuncti, si non erant necessarii, nec testamentum fecit, vel si fecit testamentum, haeredibus, quos in testamento reliquit. Ratio est, quia hoc est debitum reali, quod debetur ipso defuncto, & haeres quicunque sit, succedit in omni debito defuncti, sicut succederet proprius filius, si extaret. Hoc est certissimum, & tenet SALON supra, & dicitur.

At gravis difficultas est, an titulo alimentorum teneretur haerede restituere, non solum haeredibus necessariis, quos alere tenebatur, sed etiam quibuscumque aliis, quos defunctus ex sua liberalitate alebat.

Triplex est sententia.

Prima ait, teneri omnibus, quos etiam ex liberalitate alebat. Ratio, qui omnes hi per iustitiam co mode privati sunt; & licet ad illud non habeant eos iustitiae, at habent ius iustitiae, ne per vim impeditur hoc commodum: sicut tenetur restituere per vim impeditur, volentem mihi aliquod beneficium conferre, licet est ex liberalitate conferret: at homicida vi illata impeditur. Sic CAVAR. 4. art. 1. g. 3. ADRIAN. quae. finali de restitu. Speculatorum, & PANOR. mitatum: idem ROFEL, restitu. 3. in

Th. Sanchez Consil. Moral. Tem. 1.

D U B I U M II

An homicida, vel mutilator tenetur restituere donna inde sequuta, & lucrum cessans.

Hac in re certum est, teneri restituere donna omnia subsecuta, & lucrum cessans, Ratio, quia iniulta sua actione causam efficacem damni huius, cestigationem a lucro dedit, & habetur expressi Lex hoc, si quadruplici, pars, cap. 1. de injurie, ut tenetur restituere imperias in curatione falias, &c. quibusdam tamen deducendum est, quod aliquip expensum erat, v. g. comedere in intrimate gallo, comestus caprum prospera valetudine utrum, non est illi integrè restituendum gallinarum valor, sed inde capri valor, quam comestus erat, deducendum est. Sic nonnulli recentiores.

Nota primò minus solvendum est perciuio quietienti, quam ei laboranti deberetur, & sic center aliquod deducendum est, quia non laborat: sed hoc defendi neguit; sed dicendum est, mercedem operari ei solvendum est iusta eamdem estimationem, quam ipse, si vere operaretur, consequtueretur; ratio, si totam hanc estimationem percurrenti culpa amittit: item quia cum totam mercedem illam suo labore acquirat, si labor deducendum est, nihil restituetur. Sic CAVAR. lib. 2. varior. cap. 10. num. 7. vers. quartio. NAVAR. lib. 4. de restitu. cap. 1. n. 68. fol. 429. & codem lib. 4. cap. 1. part. 2. dub. 10. num. 39. Ledeim. 2. 4. quest. 18. articul. 2. dub. 2. fol.

DU-

DUBIUM IV.

An homicida tenetur solvere debita, quibus occisus astriclus erat, que poterat probabiliter vivens creditoribus solvere; at morte subsecuta non poterit solvere.

Quidam absoluunt dicunt teneri; quia ideo tenetur homicida refire alimenta, que perdunt filii, quia occisus tenetur illos alere, sed etiam tenetur, & vinculo iustitiae solvere creditoribus debita: ergo. Sic tenetur aliqui, ut referat *Salon ubi infra*, quo sequuntur docti recentiores à me consulti.

Alii vero dicunt, quod si ex iniquo animo interfecit debitorem, ut suis debitis creditores defraudaverit, tunc tenetur homicida illis restituere: si vero nihil cogitavite de creditoribus, non tenetur. Sic *Salon* 2. 2. 62. art. 2. *controver.* 8. & *nonnulli viri docti*: & hanc credo esse veram, præterquam in eo quod dicit de male animo. Sed dicendum est, quod si advertit ad damnum creditorum, licet non ex animo, ut ipsi damnificarentur, occidisset, tenetur creditoribus: si vero nihil de ipsi cogitavit, non tenetur; & patet eidem rationibus quas in simili casu posuit *dub.* *recentiori*, in fine, & illi polli differentiam inter damnum illatum filii, & aliis.

Adverte, quod eas, quo tenetur homicida solvere haec debita, non tenetur integrè, qui poterat multis viis impedihi; ut morte naturali, vel bonorum iacturam faciendo,

DUBIUM V.

An si homicidium, quod Petrus commisit, impetratur alteri innocentem, qui ob illud est captus, vel damnum, tenetur homicida alii quid satisfacere illi innocentem, cui ipse homicida nihil imposuit, nec consuluit, ut impetratur.

Hoc in re certum est, quod innocens ille solvit expensas in curatione, & dama ex morte sequente, injuriam, & lucrum cessans, tenetur homicida huic innocentem restituere haec. Ratio, quia in conscientia ea tenetur restituere occiso, & alter innocens pro eo ea solvit, & sic sucedit in jure damnificati. Sic *Pedraza* 5. *præcept.* 9. 6. *Navar.* 1. 2. *de res.* c. 1. n. 77. 78. fol. 45. *Ludov.* *Lopez* p. 1. *infruct.* novi, c. 63. fol. 166. *in cap.* *Cord.* *summa* 9. 174.

At dubium est de aliis damnis, que passus est illi innocens occasione homicidii, ut si damnatus est ad pecuniam pecuniarium, vel exili, vel suspensus ei.

Triplex est in hac re dubium. Primum, an tenetur ad haec dama homicida; quando ea non prævidit, scilicet quando non prævidit posse suum homicidium illi imputari: secundum est, an tenetur, quando prævidit verisimiliter alteri imputandum, ut non ex animo homicidium fact, ut alteri imputaretur: tertium, an tenetur quando eo malo animo fecit, ut alteri imputaretur.

Circa primum quidam dicunt adhuc teneri, dant enim habeat regulam generali, quod quo nomine quis dat operam rei illicita, tenetur ad omnia dama sua occasione unde sequuta, licet omnem adhibuerit diligentiam, ne sequatur, quia culpa illa omnia dama fecum trahit. Sic *glossa* c. *scut.* de *res.* *testif.* *attest.* *ver.* *deterior.* *Sylloph.* *verb.* *causa.* g. 8. *ibid.* n. 1.

At omnino tenendum est contrarium, quia fuit involuntarius respectu illius danni; & sic in materia de irregularitate multi reprobat eam doctrinam: & *Navarra lib.* 2. *de res.* c. 1. n. 79. 80. tenet non teneri ad aliquid, licet quando fecit, eo est effectus animo, ut vellet illi imputari; non tamen cogitare verisimiliter esse imputandum, quia illa malum voluntas non est causa illius dama, sed concomitantem se habet, & causuliter accidit.

Circa secundum dubium *Navarra* c. *num.* 79. & 80. dicit teneri tunc restituere; quia causam efficiacem illi danno dedit voluntariam.

Caterum probabiliter credo, non teneri; ratio, quia hic non est vere causa illius falsi testimonii, cum id non impollerit, nec consulerit, ut imponatur, nec aliquem infixum habuerit respectu impositionis illius, quia actio iniulta tantum fuit causa illius homicidii: at quod sibi imponatur, fuerunt causa indicia, quae ipso præbuit; sed tandem homicidium est occasio, & non tenetur quis restituere dama sua occasione sequuta, quoram vere ipso non effecit, ut bene *Cordub.* *summa* 9. 65. *propt. finem*, fol. 189. pag. 2. & *Talies* ubi dicit, tellem falsum non teneri ad dama sequitur ex rixis ortis occasione sui falsi testimonii, quia eius falsum testimonium non fuit propriè, & immediate causa illorum dammorum, sed solum per accidentem, & occasionaliter, & causa vera rixantes ipsi fuerunt, & ipsorum impatiencia. Hanc sententiam expressè tenent *Pedraza*, *Ludov.* *Lopez* *suprà*. *Orbán.* *summa* 9. 174. & lib. 1. *Quæst.* *quef.* 31. art. 3. fol. 251. pag. 2. in fine, & sequenti, *Anglia ubi infra*, ubi tantum obligant hunc, quando malo animo fecit:

& dicunt expresse *Cordub.* & *Ludov.* *Lopez*, quod non est causa illius danni, sed tantum occidio. Ad idem sunt *Salon* 4. de *justit.* qu. 6. art. 3. in *solutione* ad 4. *paulo ante vers.* quid *conclu.* 4. in *fine*, *Salon* 2. 2. q. 62. art. 2. *controver.* 16. fol. 63. 8. 689. *Navarra* *summa* c. 15. in *omnibus summis*; n. 17. ubi licet non agant de restituione, at dicunt non tenet hunc homicidiam se prodere, licet alter suspendendus sit: in quo aperte tenet, non illa causam, & per consequens non teneri restituere, quia si esset vere causa, non dubium, quia teneret cum pericolo vita eriperet innocentem a simili periculo, quod apertus indicant verba *Sot* quae ibi subdit, redditus rationem hujus sententiae; quae sunt *vers.* Si tu illi non imposuisti, quid tua respet, & *Salon* ibi expresse dicit hoc. Non tenet se prodere, quia non est causa illius falsi testimonii, & illius periculi, & expresse teneri alii neoterici.

Circa tertium dubium quidam dicunt teneri restituere, quia ex animo committentes homicidium perinde est, ac si suo facto induceret alios ad restituendum, & sic est vere causa. Sic *Cord.* loco utroque citato, *seu* *summa* 9. illa 174. & *della* 9. 31. *citata*, *Ludov.* *Lopez*, & *Pedraza* loci citatis, & nonnulli recentiores.

Circa quartum dubium quidam dicunt teneri restituere, quia illa voluntas nil causitatis potuit imprimere in actum externum, cum mala voluntas intus maneat: ergo si actu externus fuit illa mala voluntate non fuit causa, nec erit accidente mala voluntate: ergo. Item quia, ut *suprà* probatur, quando actus exterius non est contra iustitiam, nec inducit restituendum obligationem, mala voluntas, & non cendi intentio non efficit, ut sit contra iustitiam, & causet obligationem restituendi; & sic Doctores pro eis parte allegati sunt pro ea sententia: & in propriis terminis videtur tenere *Angles floribus*, 2. 1. 4. *Quis tenet respetu*, fol. 165. ubi relata sententia, quod faciens homicidium eo malo animo tenetur restituere, dicit oppositum tenere *Salon*, & non improbat, & sic videtur cum hac sententia manere,

DUBIUM VI.

An si homicida panam talionis subeat, id est, morte dama restituere, adhuc tenetur restituere.

Cord. 4. *diff.* 15. g. 3, negat teneri, hanc enim putat esse sufficiemtiam solidationem.

Caterum tamquam certum tenendum est adhuc teneri dama omnia, & lucrum cessans restituere: sicut fuit voluntarius tenetur furtum restituere. Ratio, nam homicida dubius est debitor, nempe reipublica, eo quod ipsam perturbavit, supplicium mortis; & parti laeti dama; ergo licet solvat reipublica, tenetur parti: item quia pati ponam legis, vere & proprie loquendo, non est restituere, quia restitutio importat redditionem eius, quod fuerit ablatum: ut ex eo quod homicida suspenditur, nil utilitatis redit in partem laetam. Si tenetur *Mercad.* lib. 6. de *contrat.* cap. 6. *Gab.* 4. *diff.* 15. *quaef.* 62. *articol.* 2. *concl.* 3. *Ludov.* *Lopez* 1. *part.* *infract.* novi, cap. 72. *Navarra* *summa* *Hisp.* *capit.* 28. *addit.* ad numer. 22. *capit.* 15. *Lat.* *capit.* 13. *numer.* 25. *Capit.* 2. *decim.* *capit.* 66. *numer.* 4. *Panorm.* *capit.* 1. *in iuris.* numer. 6. *Speculatori* *tit.* 1. *de iuris.* §. 2. *Innot.* & *Jafon.* quos retinet *Navarra* *ibid.* *Aragon* 2. 2. *quaef.* 62. *articol.* 2. *circum* *solutionem* *D.* *Thome*, ad 1. fol. 180. *Act. Gomez* 3. *part.* *var.* cap. 3. n. 37. & 6. n. 9. *Courtez* 2. *var.* cap. 10. *num.* 7. *vers.* *quarto*, *Navarra* lib. 4. de *res.* cap. 1. *nu.* 92. & alli recentiores *magistrorum*.

Unde non placet diffidatio *Salon* 2. 2. *qu. 62. articol.* 2. *contrat.* 10. ubi dicit, quod si judex ex officio damañavit, tenetur parti restituere dama; si vero damañavit ad infinitum partis, quia rogata nullo modo volunt remittere, non tenetur, quia eo ipso videtur omnem aliam satisfactionem remittere. Sed hoc non credo, sed falso utrumque vult; & sic etiam in foro externo ultra panem mortis damañatur ad aliquam pecuniam parti laeti applicandam: & sic videtur hoc contra reliquias Doctores, quia abolitus nostrum sententiam docent: verum est tamen, non tenetur ad aliam satisfactionem, quando intelligitur de parte laeti nullam aliam velle, ut contingat inter divites. Sic *Navarra*, *Aragon*, *Ludovici Lopez* *ibid.*

Majus autem dubium est de domino vita, ac scilicet homicida, qui suspendit, tenetur aliquid pro domino naturali oblationis vita restituere, stando in ea opinione, quod pro hoc damañum est aliqua pecunia restituenda? Quidam dicunt pro hoc damañum non teneri homicidam, qui suspendit, aliquid restituere, quia satisfaciens sustinendo mortem, cum reddit æquale, Sic *Mercad.* *suprà*. *Salon* *diff.* art. 2. *controver.* 4. fol. 635. & fol. 635. dicit hoc à nullo negari. Et *Navarra* lib. 5. de *res.* c. 1. n. 83. fol. 434. dicit hos omnes tenere.

Sed optimè *Navarra* *ibid.* redarguit hos Doctores quod non loquuntur consequenter ad suam sententiam, ipsi enim tenent pro domino naturali vita esse restituendum aliquid: quod si illa est, adhuc in casu, que homicida suspendit, tenetur pro eo damañum restituere, quia quod homicida suspendatur, nullius est utilitas, & la-

Lib. I. Cap. IV. Dub. VII. VIII. Ec.

sisfactionis damañi alterius. Unde magis consequenter sensit *Aragon* *suprà*, fol. 186. pag. 1. ubi tenet etiam tunc teneri satisfacere pro hoc damaño naturali: at cum nos tenemus aliam causam pro hoc damaño restituere, à fortiori id dicemus in hoc casu,

DUBIUM VII.

An sit compellendus homicida restituere damañillata, nec confundatur in gravi necessitate restituendo..

I Dux est sententia.

Prima sit esse compellendum, modo non constitutum in extrema necessitate. Sic *Ledesma* 2. 4. qu. 18. *articol.* 2. *dub.* 2. fol. 242. pag. 1.

Secunda sententia tenet, non teneri, quando consti-
tuitur in gravi necessitate, quia non tenet tanto dispenso-
dum suum restituere (non agimus hic quando heredes occisi
efficiant etiam in gravi necessitate, quia de hoc est habenda
quaestio infra, ac scilicet quando creditor est in simili
necessitate, tenetur debitor restituere). Et hoc sententia
prior est, & cum tenet *Soto* 4. de *justit.* qu. 6. art. 3. in *solu-*
tions ad 3. *vers.* His ergo prætermisit, *Cord.* lib. 1. *nu.* 31. *art.* 3. fol. 252. *vers.* Quod si queratur, *Ludov.* *Lopez* 1. *p.* *infruct.* novi, cap. 71. q. *hic inquit omnia*, & nonnulli docti neoterici magistrorum.

DUBIUM VIII.

An qui ignorantia coniunctante aliquem occidit, tenetur restituere.

C Asus est, quando aliquis facit homicidium ignoran-
tia invincibilis, sed si sciret libenter fecisset, quia
jam facere decreverat, v.g. qui projectat sagittam omni ad-
habet diligenter & casu periret holtem, quem alia nec-
care obtinet, & si sciret, necaret.

Quidam dicunt, teneri restituere, quia ignorancia haec non excusat ratione prævaricatio, teneat *Salon* *ibid.* & *docti recentiores*.

Ceterum oppositum dicendum est. Ratio, quia sola voluntas iniqua non potest vinculum inducere, cum ex proximo nequeat nocere, nec etiam exterior opus, cum ex ignorantia invincibilis fecerit: nec illud opus ex ea mala voluntate proceperit; tantum enim intendebat variari, cum sagittam projectat. Sic *Navarra* lib. 2. de *restitu.* c. 1. *num.* 73. fol. 43. *Henricus* lib. 11. de *mariam.* cap. 10. *initio*, *commentarii litera A.*

Hinc inferitur, quid dicendum sit de ebrio, & dormiente occidente in somno: si enim in culpa latea fuit, quia prævidere potuit, & debuit, nec adhibuit diligentiam ad vitandum, tenetur restituere; fucus si culpa vacuit. Sic *Navarra* *ibid.* *num.* 73. & 74.

DUBIUM IX.

An qui se defendens excedens moderamen inculpatate tutelæ, occidit, ita ut peccet mortaliter, teneat restituere.

Certum est ad nil teneri, quācum cum moderamine inculpatate tutelæ; quia iustitia est: similiter est certum teneri aliquid restituere, quando ita illud excusat, ut peccari mortaliter. At dubium est, an tunc tenerat* in tegre restituere.

Dux est sententia.

Prima dicit non teneri integrè restituere, sed aliquid minus arbitrio prudentis. Ratio, quia hic minus peccavit: ergo minus tenetur restituere. Pro hac sententia faciunt *Soto* 4. de *justit.* qu. 6. art. 5. in *solutione* ad 3. *vers.* his ergo prætermisit, *Ledesma* 2. 4. *qu.* 18. *art.* 2. *dub.* 2. fol. 242. pag. 1. *Ludovici Lopez* 1. *part.* *infract.* novi, cap. 72. *Aragon* 2. 2. *qu.* 62. *articol.* 2. *circum* *solutionem* ad 1. *D.* *Thome*, fol. 181. pag. 2. *Salon* *coart.* 2. *controver.* 4. fol. 638. *Cord.* lib. 1. *quaef.* *qu.* 31. *art.* 3. fol. 252. *vers.* Quod si queratur, ubi dicunt plus esse restituendum, quo modis occidendi atrocior fuit, ut si per insidias, &c. Eni in propriis terminis hanc sententiam docent *Sylloph.* *ref.* 3. *qu.* 2. *Refell.* *restitu.* 3. *num.* 4. *Ang.* *refit.* 1. *§.* *homicide.* *Art.* *Gomez* 3. *variar.* *cap.* 3. *num.* 38. *Parres Lufitani contra Navarram.*

Secunda sententia dicit, teneri integrè restituere: quae probabiliter est. Ratio, quia restituere non attendit, quod sit major, vel minor culpa, sed cum sit actus iustitiae comitativus, institutus ad æqualitatem conflitendum, repudicatur quantitate damañi illati ad illud refaciendum: sed si sit major, vel minor culpa sit, idem damañum inferit; ergo illud restituere facienda, sicut qui centum vi, & motu

omnes tenentur.

Notum quod non tantum heredes homicidæ tenentur

solvere damañum, sed letari ipse fucus, si bona homicidæ

publicata, sicut tenetur ad alia debita. *L.* in *summa*,

de iure fucus, & latè dixi, *lib.* 2. in *præcepta Decalogi*, *7. fol.*

mortis incusso abstulit, multo gravius peccat, quā qui clam, non tamq[ue] tenetur amplius restituere. Sic tenet *Navarra* *summa* *Hisp.* c. 15. n. 24. & latè *latius* *Lat.* *num.* 27. *Ludov.* *Lopez* 1. *p.* *infruct.* novi, c. 7. *72.* *Navarra* *lib.* 3. *de restitu.* c. 1. *n.* 92. & allii,

DUBIUM X.

An quando aliquis provocat alium ad singulare certamen, si provocatum occidat, vel ledat, tenetur illi, vel bæredibus damaña dicta restituere. Quid si provocatus provocat.

Primum dico, quod quando duo se invicem provocant ad certamen sine aliqua injurya, sed ita ut uterque voluntarius defendat ad certamen, vel unius provocat alium simplicibus verbis, ita ut provocatus lubens defendat ad certamen, tunc neuter si alium ledat, vel occidat, tenetur restituere. Ratio, quia per hoc, quod accedit voluntarie, nulli fit injurya, & faciunt implicitè pactum, ut neuter tenetur de damaño illato. Sic contra aliquos neotericos, ut ibi refert, tener *Salon* 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *controver.* 1. & nonnulli docti recentiores magistrorum.

Hinc sit, quod si pars kala apud judicem peteret, & recipieret restituendum, ageret scire justitiam, & teneretur restituere. Sic *Salon* *ibid.* & docti recentiores.

Secundo dico, quando alter provocat alterum cum injurya, ita quod sille provocatus non accepte pugnam, reputabatur vilis, & pugnans, pudorique sui honoris faciat, tunc si provocat occidat, vel ledat, tenetur omnia damaña restituere, quia ille accepte involuntario, metu felicitati amitendi honorem: sicut qui metu mortis merces proiecitur in mare; sic *Salon*, & illi docti neoterici.

Tertio dico, quod in hoccau, si provocatus occidat, vel ledat provocantem, nil tenetur restituere; quia jam alter ceſſit juri suo tacitè, & virtualiter provocando voluntarie alium, Hoc est contra *Salon* *suprà*, & tener *Amans* *conf.* 2. 19. *numero undecimo* *referendarios*, ubi dicit quod quando occidit incepit pugnam, & sic fuit in culpa, occidens non tenetur de aliquo damaño, multique docti magistrorum.

Ceterum dico, quod in hoccau, si provocatus occidat, tenetur damaña omnia temporalia restituere juxta quantitatem hereditatis, Ratio, quia hoc erat debitum realis defuncti: at heres tenetur ad omnia debita juxta hereditatis, in qua succedit, quantitatem. Sic omnes Doctores citantur.

At dubium est de damaño naturali ablationis vita, stando in ea opinione, quod pro hoc damaño est aliquid restituendum: nam sequendo nostram, scilicet hereditatem nihil teneri pro hoc damaño, manifestum est hereditas non teneri.

Quidam Doctores, qui tenent homicidium teneri restituere pro damaño naturali vita, dicunt quod ipso non resistent, non tenent ad id heredes, nisi homicida ante mortem incepit damañum ad hunc damaño, sed contra hereditatem, tenetur restituere, quia iustitia est: similiter est certum teneri integrè restituere: quae probabilitas est.

Prima dicit non teneri integrè restituere, sed aliquam pecuniam compensando. Sic *Salon* 2. 2. *qu.* 62. *art.* 2. *controver.* 4. *fol.* 640. *ad 5.* & *controver.* 7. *fol.* 653. & *controver.* 12. *fol.* 663.

Ad eam tamen satisfactionem, quæ facienda est per petitionem venient, non tenentur heredes, quia ea est debitus personale, & pars satisfactionis pro delicto commisso, nisi antequam occisor obijet, conveniet cum hereditibus occisi de aliqua pecunia in recompensam illius damañi, quia iam est debitus realis. Sic *Salon* *en. controver.* 7. *fol.* 653.

Notum quod non tantum heredes homicidæ tenentur solvere damañum, sed letari ipse fucus, si bona homicidæ publicata, sicut tenetur ad alia debita. *L.* in *summa*, *de iure fucus*, & latè dixi, *lib.* 2. in *præcepta Decalogi*, *7. fol.* *num.* 2.

